

hongerstaking

Het is stil geworden rond de gevangenen van de Rote Armee Fraktion na de spectaculaire aanslagen, de sensationele processen, de zogenaamde zelfmoorden. Zelfs een recentelijke hernieuwde collectieve hongerstaking werd nauwelijks een bericht waardig gekeurd in de pers en naar ik meen heeft alleen de *Volkskrant* uitvoerig aandacht besteed aan het protest dat ongeveer tachtig Nederlandse medici hebben gericht aan de gevangenisartsen in de Bondsrepubliek. In hun open brief stellen zij vast dat dwangvoeding bij gevangenen ongeoorloofd is en dat dit naar hun mening een middel is dat eerder gezien moet worden als foltering dan als een medisch handelen en in feite een poging is om het verzet van de personen die bewust voor hongerstaking als protestmiddel hebben gekozen, te breken.

De politieke gevangenen in de Bondsrepubliek zijn reeds herhaaldelijk tot hongerstaking overgegaan: voor hen het enig overgebleven middel om te protesteren en zich te verzetten tegen de barbaarse omstandigheden van hun detentie, in de eerste plaats tegen het opgesloten zijn in isolatiecellen, soms van een sensorisch karakter (dwz. waar alle geluid is afgeschermd), met 24-urig durende bewaking en geen enkel contact met hun medegevangenen; een bewaking die met alle middelen van de moderne techniek is voorzien met apparatuur waarin de bewakers permanent iedere hoek van de cel kunnen controleren.

Kortom een geheel complex van welbewuste, geraffineerde maatregelen met het doel hun persoonlijkheid en overtuiging te breken en hen fysiek en psychisch te gronde te richten. Hiertegen richt zich hun hongerstaking. Niet met het doel tot zelfmoord, maar in tegendeel: om te overleven.

Ofschoon het martelen van gevangenen voor ieder normaal mens iets onaanvaardbaars is, was het blijkbaar nodig om sinds de Tweede Wereldoorlog dit in allerlei plechtige verdragen over de rechten van de mens te verbieden. Dat de militairen in de door hen geleide dictaturen dit verbod aan hun SA-lazaren lappen is vanzelfsprekend, maar wat moet men zeggen van de staat die het Derde Rijk is opgevolgd, en van Helmut Schmidt?

Kent hij niet het artikel van de Conventie van de mensenrechten?: „Niemand mag onderworpen worden aan martelingen of vernederende straf of behandeling.” Of de in plechtig Duits vastgelegde grondrechten over de waardigheid van de mens die onaantastbaar is en die door de staat moet worden geëerbiedigd en beschermd.

Hongerstaking van politieke gevangenen is geen nieuw verschijnsel. In 1883 ging Veraigner, betrokken bij de moord op tsaar Alexander II in 1881 en tot twintig jaar gevangenis veroordeeld, tot dit middel over als protest tegen het in beslag nemen van de enkele boeken die zij zelf had meegebracht. Andere voorbeelden zijn o.a. de Engelse suffragettes en de strijders voor een onafhankelijk Ierland, zoals b.v. de burgemeester van Cork, Terence McSwiney, die na meer dan twee maanden hongerstaking, in maart 1921 daaraan bezweek.

Ook ons land heeft zijn hongerstaker gehad: de dienstweigeraar Herman Groenendaal, in juni 1921 gearresteerd wegens weigering de „krijgsartikelen” te ondertekenen, begon twee weken later een vijf maanden durende hongerstaking, waarbij hij in een militair hospitaal dwangmatig werd gevoed (tot zijn verontwaardiging — hij was vegetariër — ook met „dierlijk” voedsel) met methoden die zestig jaar later ook op de RAF-gevangenen werden toegepast. Ik zal de fijngevoelige lezers van *Folia* de details besparen van de gevolgen wanneer de geboeide of door de handlangers van de geneesheren in bedwang gehouden patiënt met geweld een plastic buis in neus of keelgat krijgt gestopt. Blijkbaar houdt de medische ethiek voor deze artsen bij de gevangenispoorten op. Is het geoorloofd „patiënten” tegen hun uitdrukkelijke wil, onder dwang een behandeling te laten ondergaan? Buitendien mankeren deze mensen niets. Wat hen mankeert is een minimum van voorwaarden om nog te kunnen leven.

In het geval van Holger Meins heeft de medische behandeling, resp. het ontbreken ervan, na 56 dagen, in november 1974, zijn dood ten gevolge gehad. Ulrike Meinhof, in mei 1976, en in het volgend jaar drie van haar lotgenoten kwamen op een andere wijze om het leven: volgens een Com-

missie van internationale juristen echter niet door zelfmoord...

In feite zijn deze politieke gevangenen gegijzelden van de staat. Dit is ook de opvatting van de historicus Golo Mann die, naar men weet, de Duitse autoriteiten de originele raad gaf, in geval van nieuwe ontvoeringen of gijzelingen de zich in gevangenis bevindende RAF-leden zonder vorm van proces te executeren.

Omstreeks 1920 waren er in Nederland honderden dienstweigeraars, voornamelijk op grond van religieuze overwegingen — het begrip „gewetensbezwaarden” was aan de Nederlandse autoriteiten onbekend (een desbetreffende dienstweigeringsswet bestond er toen nog niet) — ze waren veelal van Tolstojaanse of christen-anarchistische huize. Groenendaal behoorde daar niet toe; hij was een revolutionaire anti-militarist voor wie de dienstweigering een „vertegenwoordigende daad” was, een vorm van directe actie, een appel tot massaal verzet tegen oorlog en militarisme. Met zijn protest om te weigeren voedsel tot zich te nemen, kwam hij op voor het recht overeenkomstig zijn beginsel te leven.

De hongerstaking wekte een grote beroering in het land; arbeiders staakten onder de leuze: „Herman Groenendaal moet vrij”. De Groenendaal-acties behoren tot de belangrijkste massale protestbeweging tegen militarisme en oorlog in het interbellum. Twee van de meest vooraanstaande anti-militaristen, Bart de Ligt en Albert de Jong werden wegens opruiing gearresteerd en tot een maand gevangenis veroordeeld. Op een protest-meeting had De Ligt in zijn rede (later gepubliceerd onder de titel *Herman Groenendaal of Hiro-Hito?*) de volgende geïncrimineerde woorden gesproken:

„Ik ben hier gekomen om jullie op te ruïen. In naam van Jezus Christus, in naam van Marx, in naam van Bakoenin, in naam van Kropotkin, in naam van Tolstoj en in naam van Groenendaal rui ik jullie op, om alle slecht werk na te laten; te weigeren kazernes en gevangenis en te bouwen; te weigeren oorlogsmateriaal te vervaardigen; te weigeren in militaire dienst te treden. Ik rui u op om, als protest tegen de gevangenhouding van Groenendaal, de algemene werkstaking in praktijk te brengen. Ik rui u op, de militaire

dienst geheel en al te weigeren.”

Hij wees er in zijn rede op dat in Nederland nog een andere jongeman de aandacht trok, „iemand die wel eet maar geen vrijheid heeft”: de Japanse kroonprins Hiro-Hito. „Sommigen zeggen dat hij niet echt is: dat men veiligheidshalve een surrogaat heeft gestuurd, maar een figurant is hij toch, zij het dan ook een figurant of een figurant van een figurant.” Hij kwam onder andere hier om de regering over het verkrijgen van Nederlands-Indische petroleum te polsen, maar — aldus De Ligt — „olieconcessies zijn oorlogconcessies”.

Toen de kroonprins keizer was gaf deze, een twintig jaar later, het bevel tot de aanval op Pearl Harbour dat leidde tot Hiroshima en Nagasaki en dat had weer tot gevolg dat dezer dagen de paus op bezoek ging bij Hiro-Hito.

Op de laatste zitting van het proces tegen Groenendaal op 4 november 1921 in Den Haag voor de militaire rechtbank, had de auditeur-militair als getuige de kapitein-directeur van de gevangenis gedagvaard, een zekere Loeffen, een sinistere figuur, die zijn gevangene op alle mogelijke wijzen had beledigd en getreiterd, onder meer door zeep in zijn waswater te doen om hem te verhinderen water te drinken. Zich richtend tot deze getuige zei de advocaat, Mr. Tideman uit Haarlem: „Iemand te beledigen die vrij is vind ik gemeen, maar iemand te beledigen die je in je macht hebt vind ik diep verachtelijk.” Daarop sloeg de kapitein die in stramme, militaire houding de advocaat had aangehoord als een paal tegen de grond. Mr. Tideman was de eerste die na de algemene stupefactie in de rechtzaal het woord nam en tot de beide artsen-getuigen zei: „Zou u die man niet eens helpen?”, waarop zij de flauw gevallen noble kapitein naast Groenendaal in de beklagden-bank hesen. Groenendaal werd veroordeeld tot de standaardstraf voor dienstweigering: tien maanden gevangenis — een straf die door de militaire rechter voldoende werd geacht „ter verwezenlijking van de nodige preventie”.

ARTHUR LEHNING